

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE ARTĂ TEATRALĂ ȘI CINEMATOGRAFICĂ
„I.L.CARAGIALE” BUCUREȘTI

DEPARTAMENTUL DE STUDII DOCTORALE

REGIA ROMÂNEASCĂ DE TEATRU ÎN PERIOADA 1965-1989

Tendințe, direcții și programe estetice

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC

Prof. univ. dr. ANA-MARIA Nistor

DOCTORAND

Tănase (Niță) Cristiana Diana

2024

CUPRINS TEZĂ DE DOCTORAT

1. Conceptul de teatralitate în discursul regizoral interbelic și în cel postbelic

1.1. Conceptul de teatralitate. Termeni, definiții, exegeți.	6
1.2. Aplicarea conceptului de teatralitate în regia românească interbelică	13
1.3. Teatralitatea în perioada postbelică	25

2. Inițiatori în perioada interbelică

2.1. Influențe ale teatrului european în regia românească interbelică	31
2.2. Regizorii români din perioada interbelică	35
2.2.1. Teatrul ca „teatru” - Soare Z. Soare	37
2.2.2. „Reprezentantul unui expresionism caustic” - Ion Sava	39
2.2.3. Regizorul energiei interioare - Aurel Ion Maican	45
2.2.4. Regizorul marii dramaturgii - Ion Șahighian	50
2.2.5. Comedia teatrului românesc - Sică Alexandrescu	53
2.2.6. Regizor, dramaturg, scenograf - Victor Ion Popa	55

3. Influența cenzurii asupra regiei

3.1. Teatrul, din cenzură în cenzură	
3.1.1. Ce înseamnă cenzura?	58
3.1.2. Scopul folosirii cenzurii și tipuri de cenzură	58
3.1.3. Scopul folosirii cenzurii și tipuri de cenzură	66

3.2. Cenzura în România	
3.2.1. Perioada interbelică	71
3.2.2. Perioada postbelică	75
3.2.2.1. Context ideologic și instituții de cenzură	76
3.2.2.2. Momentul 1971	80
• Ce sunt „Tezele din iulie”?	81
• Cultura românească după iulie 1971	85
3.2.2.3. Aplicarea cenzurii în teatrul românesc	92
3.2.2.4. Procesul de cenzurare a unui spectacol de teatru	98
3.2.2.5. Mijloace și strategii de apărare ale creatorilor de teatru	101

4. Tendințe, direcții și programe estetice în regia românească postbelică

4.1. 1947 – 1970. Teatralizare, reteatralizare, revitalizare	106
○ Liviu Ciulei	109
○ Radu Stanca	114
○ Crin Teodorescu	116
4.2. 1971 – 1980. Deceniul „Tezele din iulie”	120
○ Vlad Mugur	122
○ Radu Penciulescu	127
○ Lucian Pintilie	131
○ Aureliu Manea	135
○ David Esrig	141
○ Valeriu Moisescu	146
4.3. 1981 – 1989. Deceniul întunecat	153
○ Cătălina Buzoianu	155
○ Alexandru Tocilescu	159
○ Dominic Dembinski	166
○ Alexandru Darie	169
○ Mircea Cornișteanu	173
○ Victor Ioan Frunză	176

5. Studii de caz

5.1. Spectacole interzise 181

5.1.1. Deceniul „Tezele din iulie” 1971 - 1980

- - „Hamlet”, „Caligula”, „Pisica în noaptea Anului Nou” - Vlad Mugur 183
- „Gluga pe ochi”, „Don Juan”, „Ascensiunea lui Arturo Ui poate fi oprită”
- Valeriu Moisescu 186
- „Revizorul” - Lucian Pintilie 189
- „Furtuna” - David Esrig 193

5.1.2. Deceniul întunecat 1981 - 1989

- „La un caz iar... pac! La Răsboiul, O <<soarea>> de taifas caragialesc”,
„Conul Leonida față cu reacțiunea” - Dominic Dembinski 194
- „Jolly-Joker” - Alexandru Darie 196
- „Tulburarea apelor” - Mihai Măniuțiu 197

5.2. Spectacole cenzurate 198

5.2.1. Deceniul „Tezele din iulie” 1971 - 1980

- „Macbeth”, „Cotele apelor Dunării” - Aureliu Manea 200
- „Mizantropul” - Valeriu Moisescu 203

5.2.2. Deceniul întunecat 1981 - 1989

- „Interviu”, „Efectul razelor gamma asupra anemonelor”,
„Maestrul și Margareta”, „Dimineața pierdută”
- Cătălina Buzoianu 205
- „O scrisoare pierdută” - Silviu Purcărete 210
- „Mormântul călărețului avar” - Mircea Marin 212

6. Consemnări

6.1. Teatrul esopic între necesitate și evoluția teatrului 214

6.2. Concluzii 217

7. Bibliografie 223

8. Anexe 242

REZUMAT TEZĂ DE DOCTORAT

Motto: *Dictatura ascute recepția și, cu cât o dictatură e mai odioasă și mai străină adevărului, cu atât spectatorul tălmăcește mai mult dintr-un spectacol.¹*

CUVINTE CHEIE

Cenzură, teatru esopic, comunism, dictatură, interzicere, libertate de exprimare, limbaj aluziv, regie de teatru, cultul personalității, teatralitate, postbelic, interbelic, exil, estetică regizorală, „Tezele din iulie”, „Deceniul întunecat”, sovietizare, dezgheț ideologic, disidență, spectacol-manifest.

---

¹ Spune regizorul David Esrig într-un interviu acordat criticului Victor Parhon pentru publicația „Teatrul azi”, nr. 1, 1990, <https://biblioteca-digitala.ro/?articol=63760-david-esrig-totul-mi-e-familiar-totul-e-de-redescoperit>, accesat la data de 10 septembrie 2023

INTRODUCERE

Perpetua schimbare a teatrului de-a lungul secolelor este un truism, dar, poate mai mult decât oricând, secolul XX este cel în care aceste schimbări sunt accelerate, așa cum sunt, de altfel, în toate celelalte domenii ale vieții. Secolul XX definește și pune pe frontispiciul teatrului arta regizorală. Fapt pentru care am ales ca temă de cercetare direcția în care evoluează regia românească de teatru într-o perioadă controversată a secolului XX. Scopul acestei cercetări constă în realizarea unui tablou de ansamblu a regiei românești de teatru, în urma analizei evoluției acestei arte într-o perioadă bine delimitată din istoria României, perioadă în care toate artele, implicit și teatrul, au fost sau ar fi trebuit să fie aservite regimului politic. Chiar dacă cenzura în teatru există și a existat în toate timpurile, perioada cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu a dus la dezvoltarea unor strategii de apărare ale regizorilor români, demers care a dat naștere și chiar a dus la finisare o formă de teatru bine definită și înscrisă în istoria acestei arte: *teatrul esopic*. Fără îngrădirea libertății de exprimare de către regimul politic aflat în fruntea statului, nu ar fi fost necesară recurgerea la limbajul scenic aluziv care a dat naștere *teatrului esopic*. Motivația acestei cercetări constă în necesitatea de a pune pe harta istoriei teatrului românesc o perioadă de glorie a regiei care, fără asuprirea regimului de la putere, nu ar fi existat în această formă. Fiecare dintre regizorii analizați în această lucrare poate constitui subiectul unei cercetări separate, deci demersul prezent nu include analiza detaliată a carierelor tuturor regizorilor români ai secolului XX, ci doar depistarea unor estetici regizorale construite în condițiile sociale ale unei României aflate sub umbrela cenzurii, estetici care au dus la conturarea unor direcții de evoluție a regiei de teatru.

Întrucât în prezent, despre generațiile de regizori din perioada analizată, se vorbește la superlativ, am considerat necesară o trecere în revistă a traseului artistic al acestora și, mai ales, a mijloacelor scenice sau „de culise” la care au apelat pentru a-și putea transmite mesajele în condițiile îngrădirii libertății de expresie, într-un regim politic în care abaterea de la reguli putea avea grave repercusiuni profesionale și personale. Mai departe, utilitatea acestui tablou rezultat în urma analizei

vizează practicienii de astăzi și de mâine ai artei regizorale care vor o imagine de ansamblu asupra modalităților de reprezentare scenică în condițiile socio-politice generate de cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu.

Pentru o mai aplicată analiză a traseelor artistice și a mijloacelor scenice ale regizorilor aleși pentru această cercetare, am conturat carierele acestora mai ales în raport cu puterea. Nu a fost un demers aleatoriu, ci unul ales ținând cont de faptul că toate deciziile artistice ale exponenților regiei de teatru (și nu numai) din acea perioadă erau raportate și la sistemul politic, indiferent că acest lucru însemna eschivă, confruntare, autoexil sau aservire.

PREZENTAREA CAPITOLELOR

1. Conceptul de teatralitate în discursul regizoral interbelic și în cel postbelic

Am pornit cercetarea cu analiza terminologiei necesare studiului și încadrarea în epocă. Așadar, în primul capitol am analizat conceptele cu care urma să operăm și le-am integrat în istoria teatrului de la începuturile ei în România. Ambiguitatea termenilor de *teatralitate* (și a conceptului conturat în jurul acestui termen), *regie* (fenomen artistic existent, dar termen relativ nou), *regizor* (meserie și/sau artă) a dus la trecerea prin analizele unor exegeți care, de-a lungul timpului, au oferit diferite definiții și explicații subiectului dezbătut ajungând în final la concluzii proprii care nici nu se contraziceau dar nici nu ofereau o completă clarificare. Premisele de la care au pornit exegeții analizați sunt atât teoretice, pornind de la vechi scrieri ale domeniului analizat, cât și privite din perspective empirice, prin observarea directă a fenomenului teatral. Astfel, teoreticieni și practicieni ca Bharata-muni, Roland Barthes, Joseph Gregor, Anne Ubersfeld, Patrice Pavis sau, din România, I.L. Caragiale, Camil Petrescu, Anca Ioniță și-au conturat opiniile avizate despre acest fenomen în scrierile lor. Concluzia din primul subcapitol, „Conceptul de teatralitate. Termeni, definiții, exegeți.”, a fost observarea tendinței de mutare a centrului de greutate de pe actorie pe regie, acest lucru făcând ca în secolul XX regizorul să devină autorul spectacolului de teatru.

În următoarele două subcapitole ale acestui prim capitol am trasat în linii mari modalitățile prin care teatralitatea a fost aplicată în regia românească de teatru în interbelic și în postbelic. Interbelicul este perioada în care România absoarbe tendințe europene, așadar și teatrul intră, în special pe filiere franceze și germane, prin traduceri, localizări (adaptări ale pieselor străine) și prin turneele europene ale trupelor de teatru. Alături de montarea incipientei dramaturgii românești, spectacolele străine umpleau sălile de teatru. Tot acum se realizează primele teoretizări (Haig Acterian, Camil Petrescu), primele regii în sensul contemporan al termenului (Soare Z. Soare, Paul Gusty, Ion Sava, Aurel Ion Maican ș.a.), primele participări la congrese internaționale de teatru (Aristide Demetriade, Maria Filotti), primele publicații de specialitate și primele instituții de studiu al artei actorului (instituții teatrale și trupe de teatru existau încă din antebelic). Interbelicul este perioada în care se remarcă primii regizori români, înainte de Primul Război Mondial de regie (mai exact, de coordonarea distribuției spectacolului) ocupându-se actorul principal sau (mai ales în cazul companiilor independente) se practica o regie colectivă. Termenul care definește teatrul românesc interbelic este „experiment”.

Adevăratul proces de teatralizare începe după cel de Al Doilea Război Mondial atunci când, cu pași lenți, interpretarea veristă devine caducă. Astfel, imediat după terminarea războiului, se înființează seminare de regie (Camil Petrescu și Ion Sava) la care participă toți viitorii mari regizori și, de asemenea, se înființează *Institutul de artă* cu secție de regie de teatru. Trei scrieri importante din revista „Teatrul”, cea mai emblematică revistă de specialitate a timpurilor analizate, demarează procesul de teatralizare. În 1956, Liviu Ciulei (regizor și scenograf) scrie articolul „Teatralizarea picturii de teatru”, în care susține că naturalismul este prizonier al realității iar redarea realității pe scenă limitează imaginația spectatorului – *teatralizarea teatrului*. Apoi, Radu Stanca pledează, în aceeași revistă, pentru atribuirea termenului de „teatru” regizorului, considerând că „teatru” este diferit de „arta actorului” – *reteatralizarea teatrului*. Și, în final, în 1970, Crin Teodorescu militează pentru epurarea scenei românești de producții slabe calitativ – *revitalizarea teatrului*.

2. Inițiatori în perioada interbelică

Pentru conturarea cadrului în care evoluează regia de teatru din perioada dictaturii lui Nicolae Ceaușescu, am dedicat cel de al doilea capitol al cercetării prezente zugrăvirii scenei românești în interbelic. Așadar, în primul subcapitol, intitulat „Influențe ale teatrului european în regia românească

interbelică” am analizat cele două moduri în care spectacolele și regizorii străini au influențat teatrul românesc. În primul rând, a existat un flux fără precedent de producții străine care au ajuns pe scenele românești. Cele mai multe vin din Franța, prin „Comedia Franceză” și spectacole ale soților Ludmila și Georges Pitoeff și din Germania, odată cu spectacolele regizorilor Paul Wegener și Karlheinz Martin ale căror montări aduc expresionismul german. Apoi Trupa din Vilna, școala reinhardtiană prin montările lui Moissi, teatrul irlandez Dublin Gate Theatre, Teatro di Venezia, o trupă de Kabuki ș.a. Al doilea mod în care formule de teatru europene ajung în România este naveta pe care unii actori și regizori români o fac peste hotare, de unde se întorc cu procedee artistice pe care le experimentează apoi pe scenele din România (Elvira Popescu, Marioara Voiculescu, Alexandru Mihăilescu).

În cel de-al doilea subcapitol al lucrării, „Regizorii români din perioada interbelică”, am analizat parcursurile artistice ale celor mai remarcabili regizori din acea vreme și felul în care aceștia și-au pus amprenta asupra regiei de teatru și asupra generațiilor de artiști ai scenei care le-au urmat. Criteriile conform cărora am selectat regizorii au fost revoluțiile scenice realizate, spectacolele memorabile și capacitatea de a da mai departe meșteșugul deprins. În această categorie au intrat: Soare Z. Soare, care a susținut că pivotul unui spectacol de teatru este regizorul într-o vreme în care breasla încă nu considera acest lucru; Ion Sava, autorul celebrului „Macbeth cu măști”, regizor pe care discipolul său Liviu Ciulei îl numește „expresionist de substanță sufletească și de concepție artistică”; Aurel Ion Maican, mentor al lui Ion Sava și regizor care reușea să scoată la suprafață profunzimea actorului pentru a crea energia spectacolului; Ion Șahighian, regizor al mării dramaturgii românești dar și al marilor capodopere shakespeariene, Sică Alexandrescu, cel care a pus bazele comediei românești în spectacologie prin montarea pieselor lui Caragiale și Victor Ion Popa, regizor, dramaturg și scenograf care a vizitat Europa pentru a studia spectacolele marilor creatori ai vremii. Alături de Paul Gusty, cel care a dat tonul artei regizorale, aceștia sunt cei care au pus bazele regiei de teatru în România.

3. Influența cenzurii asupra regiei

În prima parte a celui de-al treilea capitol al cercetării, „Teatrul, din cenzură în cenzură”, am analizat unul dintre principalii termeni cu care urma să operez în continuare. Ținând cont de faptul că teatrul din perioada 1965-1989 a stat sub cupola îngrădirii cuvântului scris și rostit, am considerat necesară o analiză mai în detaliu a termenului „cenzură”. Am pornit din perspectivă etimologică, cu

deformarea de-a lungul timpului a accepțiunii termenului, apoi am analizat o serie de definiții vehiculate de dicționarele de specialitate, după care am stabilit scopul folosirii cenzurii și am trecut în revistă diferite tipuri de cenzură fără pretenția de a le acoperi pe toate. În privința cenzurii teatrului, printre cele mai întâlnite de-a lungul secolelor, se pot menționa: cenzura economică, cenzura religiei, cenzura politică, autocenzura, cenzura publicului, cenzura adaptabilității la prezent ș.a. În final, am realizat un istoric al cenzurii teatrului. Am descoperit că cenzura a fost aplicată teatrului de la începuturile sale, în antichitate, și, în continuare, în fiecare epocă istorică în care a fost înfloritor (Anglia elisabetană, Franța regală, Germania nazistă și Europa dominației blocului sovietic – cu pornire din Moscova bolșevică). Ajungând la cenzura exercitată de Rusia comunistă, am descoperit o nouă formă de teatru, importantă pentru cercetarea prezentă, și anume *agiprop* (termen format din alți doi termeni: „agitație” și „propagandă”), formulă teatrală bazată pe spectacole-dezbateri menite să implementeze ideologia comunistă în Rusia. Termenul de *agiprop* depășește granițele teatrului și ajunge să descrie orice formă de artă politizată de stânga.

În cel de-al doilea subcapitol, „Cenzura în România”, am analizat modul în care a fost aplicată cenzura pe teritoriul țării noastre, începând din interbelic, atunci când aceasta acționa cu precădere asupra cuvântului scris (periodice și publicații), apoi în perioada imediat următoare celui de Al Doilea Război Mondial, când, odată cu venirea comuniștilor la putere, se exercită o formă de cenzură brutală asupra întregii arte (este perioada în care se interzic unele dintre cele mai valoroase opere ale scriitorilor români), cu trecere prin scruta perioadă de deschidere de la începutul dictaturii ceaușiste și finalizând cu perioada cultului personalității acestuia care accentuează aplicarea cenzurii, după ce oficial o desființează.

Pentru a realiza acest periplu prin istoria cenzurii în România secolului XX, a fost necesară o zugrăvire socio-politică a peisajului mioritic. Dacă România interbelică, din punct de vedere al aplicării cenzurii, a stat sub bagheta dictaturii regelui Carol al II-lea, în perioada postbelică toate țările Cortinei de Fier (România implicit) dădeau seamă exigențelor lui Stalin. Directivele venite de la Moscova au înființat într-un timp record și pe teritoriul României organisme de cenzură menite să implementeze ideologia moscovită. Noile instituții cereau oameni noi, iar intelectualii care se ocupau înainte de aceste demersuri au fost înlocuiți de activiști de partid neinstruiți dar fideli puterii.

Un moment important în toată această perioadă l-a reprezentat cel al „Tezelor din iulie”. Revenit din vizita în țările comuniste ale Asiei (în 1971), Ceaușescu formulează o serie de măsuri menite să împământenescă ideologia naționalist-comunistă (după moartea lui Stalin și a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej se desprinde de Moscova) și să dea amploare cultului propriei personalități, așa cum

văzuse că procedează dictatorii din China, Vietnam și Coreea. Procesul rămâne în istorie cu numele de „Tezele din iulie” iar următoarele subcapitole ale lucrării urmăresc explicarea fenomenului, a cauzelor lui și zugrăvirea peisajului cultural românesc după implementarea lui. Astfel, se vor observa câteva direcții pe care se împarte intelectualitatea românească: cei care, din oportunism sau credință, vor adopta noile normative și vor acționa pe parcursul carierei conform lor; cei care vor încerca să stea cât mai la distanță de dimensiunea ideologică și își vor urma arta încercând să nu deranjeze, dar fără să adere la ideologie; cei care se vor revolta, fățiș sau prin mijloace ascunse, sau vor alege să părăsească România (disidenți). Așadar, și regizorii români vor urma una dintre căile prezentate anterior. Cert este că, odată cu „Tezele din iulie” 1971, peisajul cultural român se modifică brusc și drastic, iar întreaga artă trebuie să servească ideologiei de partid. Apar festivaluri noi, cenacluri, publicații, manifestări stradale, activități menite să implementeze naționalism-comunismul și figura sa centrală – Nicolae Ceaușescu în mentalul colectiv.

Din cele 17 propuneri ale tezelor, cea de a 12-a se referă la spectacole și la instituții de spectacole (teatru, balet, operă ș.a.), așadar, am considerat necesar să dedicam un subcapitol separat modului în care cenzura a acționat asupra teatrului românesc. Procesul începe de la alegerea textelor și, ca să iasă de sub tipar, toate trebuiau să servească ideologiei. Apoi erau alcătuite comisii de vizionare, întâi interne – din teatru și apoi trimise de la Centru, care urmăreau ca ceea ce se spunea sau se făcea pe scenă să nu se abată de la linia Partidului. De exemplu, se tăiau cuvinte sau pasaje care aminteau de neajunsurile din țară (cafea, întuneric, frig, carne, etc). De multe ori (mai ales în ultimul deceniu de comunism), directivele date de membrii comisiei erau subiective, transmise pe cale orală și irevocabile.

Cum își apărau artiștii munca? Există o serie de strategii adoptate de creatorii de teatru pentru ca spectacolele să ajungă la public. Lupta lor pentru supraviețuire artistică se dădea, de multe ori, în birouri, între directorul de teatru și cenzor. Sau acțiunea spectacolului era plasată într-un timp și într-un spațiu greu recognoscibile istoric. Sau se construia o scenă cu final disident, dar se oprea chiar înaintea finalului, astfel încât cenzorul să nu aibă ce tăia, iar spectatorul să înțeleagă mesajul. Sau se crea vâlvă în oraș anunțându-se premiera spectacolului pentru a trezi curiozitatea publicului și, în felul acesta, a se îngreuna un posibil demers de interzicere al acestuia. Sau mesajele disidente erau transmise doar prin interpretare actoricească, după ce comisiile ideologice aprobau spectacolul. Se mai practica înscrierea în Partidul Comunist a actorilor din distribuție dacă aceștia nu erau deja înscriși, sau citarea din discursurile lui Ceaușescu la ședințele care urmau vizionărilor, pentru

sensibilizarea cenzorilor. Toate aceste strategii de apărare sunt subsumate unui concept existent în teatrul din România anilor '80, numit „rezistența prin cultură”.

4. Tendințe, direcții și programe estetice în regia românească postbelică

Cel de al patrulea capitol al lucrării este dedicat analizei regizorilor români care au servit această artă începând cu schimbarea de regim din 1947 și până la schimbarea de regim din 1989. Astfel, capitolul a fost împărțit în trei secțiuni care au corespuns a trei perioade istorice.

Primul subcapitol, „1947 – 1970. Teatralizare, reteatralizare, revitalizare” analizează cei trei regizori care au pus pilonii reteatralizării teatrului, proces inițiat în interbelic, dar care se conturează în primele decenii de comunism. Astfel, este detaliat modul în care carierele, uneori mai lungi, alteori mai scurte, ale celor trei regizori, Liviu Ciulei, Radu Stanca și Crin Teodorescu, au ajutat la finisarea procesului de reteatralizare, demers care îi oferă teatrului românesc o plajă mult mai variată de reprezentare decât maniera veristă din interbelic. Până la analiza propriu-zisă a muncii celor trei exponenți ai regiei românești de teatru, subcapitolul începe cu o împărțire a regizorilor români în funcție de poziționarea acestora în raport cu puterea, poziționare care, evident, are repercusiuni asupra carierelor și vieților lor. Așadar, există **conformiști**, cei care urmează programa partidului de guvernământ, și **nonconformiști**, cei care și-au servit arta, chiar dacă acest lucru a însemnat opoziția față de ideile propagandistice comuniste. La rândul lor, nonconformiștii pot fi împărțiți în alte două subcategorii: cei **exilați** sau **autoexilați**, pleacă pentru a găsi o țară în care libertatea de expresie înseamnă ceva, și cei **rămași** în România care încearcă să eschiveze sistemul în lupta lor pentru a-și face meseria. În sfârșit, cei care decid să rămână între granițele țării natale se pot împărți, din nou, în două subcategorii: **opozanții**, cei care se declară împotriva sistemului, și **insinuanții**, cei care luptă din umbră, prin arta lor, cu cenzura comunistă. Ultima subcategorie este cea care dezvoltă și finisează forma de teatru numită **teatru esopic** analizată în ultimul capitol al tezei.

Cât despre cei trei regizori analizați în următoarele subcapitole ale acestui capitol, ei sunt cei a căror muncă pe scenă conturează cadrul în care ia naștere teatrul esopic și a căror muncă la catedră dă scenei românești următorii mari regizori exponenți ai teatrului esopic. **Liviu Ciulei** înseamnă pentru regia românească de teatru începutul teatralizării, odată cu articolul său din revista „Teatrul” și cu personificarea pădurii din Arden în spectacolul „Cum vă place” de Shakespeare, montat la Teatrul Bulandra. În 1980 alege exilul și se întoarce în România abia după Revoluția din 1989. **Radu Stanca**,

deși rămâne în istoria teatrului românesc mai mult ca teoretician decât ca practicant, este cel care atribuie conceptul de **teatru** (nu ca și conglomerat de arte adiacente ci ca și concept de sine stătător) regizorului. Cariera artistică de doar 12 ani nu îi știrbește bogata activitate care îi asigură locul între titanii artei teatrului. În sfârșit, **Crin Teodorescu**, fost discipol al lui Ion Sava, militant pentru un teatru cu semnificație, este cel care consideră că un regizor este definit de un mesaj propriu, diferit de al dramaturgului, și de o estetică personală, amprentă pe care acesta o lasă pe frontispiciul artei sale. Trecerea sa în neființă în 1971, brusc și neașteptat, naște multe semne de întrebare, iar el rămâne o voce de necontestat a regiei românești de teatru.

Al doilea subcapitol, „1971 – 1980, Deceniul <<Tezele din iulie>>” analizează perioada imediat următoare decretării fatidicelor „teze” și regizorii care și-au dat măsura în acel deceniu confuz. Așadar, perioada începe chiar în anul decretării „tezelor” și se termină odată cu exilul ultimului regizor care hotărăște să părăsească țara, Liviu Ciulei.

Începutul acestei perioade este marcat de o serie de spectacole interzise, deci tezele se aplică imediat iar regizorii nu sunt pregătiți pentru recenta îngrădire a libertății de exprimare. În chiar iulie 1971 sunt interzise patru spectacole ale regizorului **Vlad Mugur**² care, în același an, decide să plece din țară, ajunge în Italia și apoi se stabilește în Germania unde rămâne până la sfârșitul vieții. Ca scandal mediatic, apogeul interzicerilor din acea perioadă îl reprezintă cazul „Revizorul”, spectacol montat de **Lucian Pintilie** la Bulandra. De altfel, decada se remarcă mai mult prin interzicerea spectacolelor și mai puțin prin cenzurarea lor, adică prin ajustarea lor ideologică în așa fel încât să iasă la public. Ca și consecință, toți regizorii care aleg exilul o fac tot în această decadă. Unora li se cere, mai direct sau mai indirect, alții decid singur neputând sau nevoind să se adapteze schimbărilor. După Vlad Mugur, urmează, în 1973, **Radu Penciulescu**, regizor cu vederi politice de stânga, aspect care nu îl împiedică să plece în Suedia unde se și stabilește. Apoi, tot în 1973, după scandalul „Revizorul”, regizorului Lucian Pintilie i se sugerează să părăsească țara. Pintilie montează întâi în mai multe țări din Occident și apoi se stabilește în Statele Unite, dar nu renunță niciodată nici la cetățenie, nici la domiciliul oficial din România. În același an, după interzicerea mai multor spectacole³, pleacă și **Davis Esrig**, se stabilește la München, unde deschide propria sa școală de teatru.

---

² Regizorului îi sunt interzise „Gluga pe ochi”, „Caligula”, „Un vis din miezul unei nopți de vară” și „Pisica din noaptea anului nou”, toate montate la Naționalul din Cluj unde acesta era și director, și se opresc repetițiile la „Hamlet”.

³ În timpul directoratului la Naționalul Bucureștean i se interzice „Așteptându-l pe Godot” cu două săptămâni înainte de premieră și i se opresc repetițiile la „Furtuna”

Următorul regizor care pleacă din România comunistă este Lucian Giurchescu, în 1979 (se stabilește în Danemarca unde cere azil politic), iar ultimul, în 1980, este Liviu Ciulei.

Tot în acest subcapitol sunt analizați regizorii care aleg să rămână în țară și care, în timp, ajung să găsească și să finiseze strategii de apărare a artei lor pentru a putea transmite mesaje publicului fără ca spectacolele să le fie interzise de organele de cenzură. Unul dintre aceștia este **Aureliu Manea**, regizor vizionar, de o sensibilitate aparte, cu doar două decenii de activitate, timp în care își asigură locul în istoria teatrului românesc printr-o estetică personală conturată în căutări permanente. Această estetică aparte îl plasează pe regizor departe de dimensiunea politică a artei, el căutând profunzimea psihicului uman, ceea ce a făcut ca Manea să nu înregistreze „ciocniri” relevante cu instituția cenzurii. Acest lucru nu înseamnă că spectacolele semnate de regizor nu au fost trecute prin ciurul ideologiei comuniste, dar cum Aureliu Manea, ca fire, s-a îndepărtat de sfera socială, și creațiile sale au luat același drum. Un alt regizor analizat în acest subcapitol este **Valeriu Moisescu**, regizor care, spre deosebire de cel menționat anterior, nu stă departe de dimensiunea socio-politică a artei sale, aspect care îi conturează un raport bine definit cu puterea. Spectacolele lui Moisescu abundă de disidență, nu doar ca elemente adiacente, ci o disidență cuprinsă în chiar structura lor. Își apropie textele lui Molière⁴, piese despre moravurile societății, pe care le transformă în spectacole adaptate României comuniste. Cu toate acestea, disidența este atât de mascată încât cenzorii nu găsesc motive de interzicere, iar mesajele regizorului ajung la public.

Cel de al treilea (și ultimul) subcapitol al acestui capitol, „1981 – 1989. Deceniul întunecat” este dedicat acelor regizori care și-au dat măsura în cel mai sumbru deceniu al Epocii de Aur. În acești ultimi ani ai comunismului românesc, se remarcă faptul că cenzorii modifică cât mai mult spectacolele de teatru în așa fel încât să se evite interzicerea lor. Dacă decada anterioară abundă de spectacole interzise, în acest deceniu numărul lor scade vizibil. Cazul „Revizorul” le arătase organelor cenzoriale că mediatizarea interzicerii face spectacolele mai celebre decât dacă le-ar lăsa să iasă la public. Așa

---

⁴ Remarcabile, în acest sens, rămân spectacolele: „Dom Juan”, montat în 1980 pe scena Teatrului de Comedie, spectacol în care protagonistul este creionat ca personaj pozitiv, iar societatea închistată în care trăiește devine personaj negativ, și, mai ales, „Mizantropul”, montat în 1989 pe scena Teatrului Bulandra, în care acțiunea, eveniment omagial al Regelui Soare, seamănă izbitor cu festivalul „Cântarea României”, manifestație culturală în cadrul căreia era omagiat dictatorul.

că eforturile se duc, mai ales, în vederea „ciopririi” lor astfel ca ele să se preteze ideologiei comuniste, iar la soluția interzicerii se ajungea doar în cazuri extreme⁵.

Acesta este deceniul în care în România se finisează formula de teatru esopic, iar unii regizori folosesc din abundență acest fel de teatru, în timp ce alții dezvoltă estetici regizorale care îi țin cât mai departe de dimensiunea socială a artei. De viziunile ideologice nu a scăpat niciunul, doar că, la unii regizori, elementele disidente erau neintenționate, ei dorindu-și să transmită mesaje din alte sfere de căutare. Un astfel de exemplu este **Cătălina Buzoianu**. Atmosfera boemă oferită de multitudinea culturală a orașului natal (Brăila) și interacțiunea cu regimul comunist din copilărie (tatăl ei a făcut închisoare comunistă) au determinat-o pe regizoare să își exercite meseria strecurându-se cât mai bine pe lângă cenzură. Pentru Cătălina Buzoianu teatrul a fost un refugiu, iar fragilitatea și-a pus amprenta pe creațiile ei oferindu-i o estetică regizorală inconfundabilă. Atmosfera de poveste și aprofundarea naturii umane conturează specificul universului scenic al Cătălinei Buzoianu. Nu același lucru se poate spune despre **Alexandru Tocilescu**, un alt regizor al decadei analizate, regizor care este considerat rebelul generației sale. Într-o epocă în care era promovată uniformizarea, din toate punctele de vedere, Tocilescu se remarcă sfidând regimul politic. Este unul dintre pușinii regizori cărora nu le este frică de sistem (poate doar despre Pintilie se mai poate spune același lucru) și, până la plecarea din România în 1988, din motive de sănătate, montează câteva spectacole-manifest care îi asigură locul între regizorii disidenți⁶. Tocilescu are puterea de a scoate spectatorul din confort prin spectacole care șochează, în care muzica și ritmul joacă roluri importante în transmiterea emoțiilor. Un alt regizor din paleta aceluia deceniu este **Dominic Dembinski**, regizor care se remarcă pentru apropierea sa de teatrul

---

⁵ Asta nu înseamnă că nu s-au interzis spectacole. De exemplu, în 1983, se interzice „Tulburarea apelor”, în regia lui Mihai Măniușiu, la Teatrul Național din Cluj, iar în 1984 se interzic „Jolly-Joker” montat de Alexandru Darie la Teatrul de Stat din Oradea și „Conu' Leonida față cu reacțiunea” montat de Dominic Dembinski la Teatrul Dramatic din Constanța.

⁶ Exemple relevante în acest sens sunt: „Tartuffe” de Molière și „Cabala bigoșilor” de Bulgakov, montate într-un spectacol dublu, în 1982, la Teatrul Bulandra, miza regizorului fiind raportul creator – putere într-un regim totalitar, și o altă alăturare de texte, „Barbul Văcărescul, vânzătorul țării” de Iordache Golescu și „Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragice expressa” atribuit lui Samuil Vulcan, din care a rezultat un spectacol care combină sarcasmul cu grotescul, spectacol în care țărani în picioare goale stau în fața boierilor tolăniți pe perne moi.

de televiziune. A avut spectacole interzise de cenzura comunistă⁷, dar declară că nu a trăit cu frica de sistem, chiar dacă a fost amenințat cu concedierea. După cum declară domnia sa, directorii de teatre erau atrași de regizorii care creau spectacole disidente pentru că acestea aduceau publicul în săli. După Revoluția Română a început să monteze spectacole de televiziune și a făcut carieră din îmbinarea teatrului cu televiziunea. Continuând analiza ultimului deceniu de comunism românesc, ajungem la regizorul **Alexandru Darie**, a cărei sciziune cu puterea se produce încă din perioada de debut. I se interzice spectacolul Jolly-Joker, montat la Teatrul de Stat din Oradea, ajunge în vizorul organelor suspuse, se încearcă reabilitarea sa ca regizor printr-un alt spectacol pe piesa „Amadeus”, pe care îl montează pe scena aceluiași teatru, dar regizorul nu se poate abține să nu introducă și în acesta elemente disidente. Dar, la Darie, adoptarea unei poziții sociale este doar etapa de început a carierei sale, ulterior redirecționându-și talentul către explorarea demonilor psihicului uman și ai societății contemporane. Printre puținii regizori încă în viață din acea perioadă este **Mircea Cornișteanu**, regizor care, conform declarațiilor domniei sale, nu s-a putut angaja la Teatrul Nottara din cauza unor „bube la dosar”⁸. De-a lungul carierei sale, Cornișteanu montează de cinci ori „O scrisoare pierdută”, adaptând de fiecare dată capodopera lui Caragiale la actualitatea românească în care era transpusă scenic. Are spectacole interzise⁹ și două dosare la Securitate, descoperite la CNSAS după căderea comunismului. Ultimul dintre regizorii analizați, aparținând acelei decade, este **Victor Ioan Frunză**, regizor al cărui tată a fost deținut politic, ceea ce îi creează de la început o relație tensionată cu puterea. Se remarcă prin dorința de a coagula în jurul său echipe de teatru, fapt pentru care își semnează creațiile cu titlatura de director de scenă (ceea ce nu exclude poziția de regizor, cât o integrează pe aceea de făuritor de direcții teatrale). De asemenea, Frunză este cel care dă naștere, imediat după căderea sistemului, primului proiect de teatru independent din țară, „Trupa pe butoaie”, proiect care, din nou, creează direcții noi în peisajul teatral românesc. Cariera domniei sale este conturată în jurul unor etape bine definite, conform propriilor sale programe regizorale, pe care acesta pe pune în practică, unul câte unul, încă de la debut.

---

⁷ Montează „Conul Leonida față cu reacțiunea”, spectacol cu care ia premiu la Festivalul de Teatru Scurt de la Oradea, iar scandalul iscat în urma acestei montări ajunge la „Europa Liberă”, la emisiunea Monicăi Lovinescu. Spectacolul este interzis după ce iese la public.

⁸ Din interviul personal acordat de regizor în 2022, aflat în anexele prezentei teze.

⁹ „Există nervi”, pus în scenă în 1982 și montarea „Scrisorii pierdute” din 1988

5. Studii de caz

În acest capitol sunt analizate o serie de spectacole ale regizorilor menționați anterior, prin prisma raportului cu puterea. Capitolul este structurat pe două subcapitole, fiecare dintre acestea fiind la rândul său împărțit conform celor două decade analizate: „Deceniul <<Tezele din iulie>>” și „Deceniul întunecat”. Primul subcapitol este dedicat „Spectacolelor interzise” din epoca analizată și se observă abundența lor în chiar decada adoptării „tezelor din iulie”. Schimbarea se produce brusc, creatorii de teatru sunt luați prin surprindere de strictețea noilor reguli și, ca urmare, peisajul românesc abundă de spectacole scoase din repertorii sau oprite în fază de repetiții. Al doilea subcapitol analizează „Spectacolele cenzurate”, adică cele modificate major de comisiile ideologice, dar care ajung să iasă la public. Se observă că acestea sunt mai numeroase în cea de a doua decadă a dictaturii ceaușiste, „Deceniul întunecat”, atunci când regizorii sunt mai adaptați vremurilor și, deci, mai pregătiți cu strategiile necesare pentru a „păcăli” cenzura¹⁰, pe de o parte, iar cenzorii, la rândul lor, sunt mai dispuși să ajusteze spectacolele decât să le scoată din repertorii, pe de altă parte. Mai mult decât atât, în ultimii ani dinainte de Revoluția Română, s-a creat, în mod tacit, un soi de complicitate între exponenții puterii și oamenii de teatru, datorită faptului că schimbarea socială se simțea, ceea ce făcea ca cenzorii să aibă o predispoziție mai accentuată la compromis¹¹. În concluzie, deceniul „tezelor din iulie” este presărat cu mai multe spectacole interzise și mai puține cenzurate, iar în deceniul „întunecat” predomină spectacolele cenzurate iar cele interzise sunt mai puține.

Tot în acest capitol, prin exemplele de spectacole supuse analizei, sunt evidențiate elementele subversive care duc la interzicerea creațiilor scenice, pe de o parte, și sunt conturate strategii folosite de regizori pentru ca spectacolele lor să treacă de viziunile ideologice, pe de altă parte. Spectacolele selectate sunt cele despre care am considerat că ajută cel mai bine analizei raportului dintre regizor și putere. În același timp, analiza concretă a spectacolelor ajută la conturarea esteticilor regizorale predominante în epocă, ceea ce completează cele explorate în capitolul anterior.

---

¹⁰ În plus, aici se adaugă autocenzura, etapă necesară în construcția unui spectacol, adică „tăietura” de text efectuată chiar de regizor din motive lesne de înțeles

¹¹ Mai mult, tot în acești ultimi ani de dictatură, cenzorii făceau un titlu de glorie din complicitatea cu directorii de teatre.

6. Consemnări

Ultimul capitol al acestei lucrări cuprinde, de asemenea, două subcapitole. În prima parte este analizată forma de teatru esopic, ca instrument teatral necesar creării unei comunicări veridice între scenă și sală, în condițiile limitării libertății de exprimare. Cum România a fost sub un regim totalitar aproape o jumătate de secol, limbajul esopic a fost folosit de regizor suficient de mult timp cât să constituie o etapă importantă în istoria teatrului românesc. La o trecere în revistă a etapelor prin care trece teatrul românesc de la începuturile lui, se pot enumera: *declamaționismul* (adus în perioada filofranceză a României), *realismul* (care intră odată cu studierea lui Stanislavski), *reteatralizarea* (demers care îi redă teatrului autonomia între arte) și *teatrul esopic* (comunismul fiind mediul propice pentru dezvoltarea și șlefuirea acestei formule teatrale). Așadar, limbajul esopic este acel limbaj special prin care comunică o comunitate (artiști și public) fără ca cei din afară să-i înțeleagă. Prin limbajul esopic, sala de teatru devine un univers închis în care creatorii de teatru își permit să spună adevăruri, iar spectatorii vin pentru a auzi adevăruri. Miza artiștilor consta în încifrarea adevărilor (mult din ceea ce se vedea sau auzea pe scenă – obiect, gest, lumină – avea dublu sens), iar cea a spectatorilor consta în decodarea lor, iar acest „joc” crea o complicitate între membrii comunității. În România acelor ani rămăseseră foarte puține astfel de locuri. În același timp, tot prin intermediul limbajului aluziv, regimul comunist a fost tras la răspundere de români. După Revoluția din 1989, limbajul esopic nu își mai găsește locul în peisajul teatral românesc pentru că, în societatea liberă nou formată, transmiterea mesajelor printr-o formă de exprimare aluzivă nu mai este necesară. Așadar, această formulă teatrală devine vetustă și este abandonată, fapt din cauza căruia mulți regizori se adaptează mai greu noului teatru românesc.

În concluziile acestei teze am considerat necesară o împărțire pe etape a dictaturii lui Ceaușescu, pentru a analiza cum anume evoluează regia de teatru și ce schimbări au avut loc de la o etapă la următoarea. Așadar, prima etapă (1965 - 1970) este una de consolidare a puterii, în care conducerea regimului nu își întoarce privirea în mod direct asupra artei. În teatru are loc cristalizarea reteatralizării, proces început în deceniul anterior. Apoi urmează perioada 1971 – 1980, în care se implementează brutal „tezele din iulie” iar regizorii aleg să se adapteze noilor condiții sau să părăsească România. Este perioada în care se restrânge libertatea de expresie, ideologizarea teatrului se petrece la vedere iar revolta regizorilor este prea puțin disimulată, fapt pentru care numărul de spectacole interzise este mai mare în comparație cu celelalte perioade. Ultima etapă analizată este și

ultima decadă de comunism românesc (1981 - 1989), iar pentru regia de teatru înseamnă dispariția instituției cenzurii (1977), deci ascunderea procesului de cenzurare, și finisarea teatrului esopic. Ca și caracteristică a acestei perioade, se observă faptul că se interzic mult mai puține spectacole de teatru decât în trecut. Către sfârșitul acestei decade se simte o saturație a comunismului, ceea ce dă curaj creatorilor de teatru de a spune pe scenă adevăruri din ce în ce mai nevoalate. Acest lucru modifică limbajul esopic, făcându-l ostentativ până în punctul în care abia se mai poate numi esopic. În perioada postdecembristă acest limbaj scenic dispare complet. La mine, cercetarea acestei teme apare în momentul în care am simțit faptul că spectacolului de teatru prezent în peisajul teatral de după căderea comunismului părea că îi lipsește ceva. Apoi, am conștientizat faptul că îi lipsea acel tip de metaforă care este *aluzia* și care face din actor și din spectator doi complici pe o scenă mai mare decât cea a teatrului.

BIBLIOGRAFIE

A

- Acterian, Haig**, *Gordon Craig și ideea de teatru*, Editura Vremea, București, 1936
- Acterian, Haig**, *După un veac de teatru românesc*, Editura Bucovina, Suceava, 1937
- Alexandru, C. Z.**, *Teatru între baionete*, Institutul de Studii Istorice și Social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., București, 1970
- Alexandrescu, Sică**, *Caragiale în timpul nostru*, Editura pentru literatură, București, 1962
- Alexandrescu, Sică**, *Un drum în teatru*, Editura Eminescu, București, 1980
- Alterescu, Simion**, *Actorul și vârstele teatrului românesc*, Editura Meridiane, București, 1980
- Andreescu, Gabriel**, *Existența prin cultură. Represiune, colaboraționism și rezistență intelectuală sub regimul comunist*, Editura Polirom, Iași, 2015
- Artaud, Antonin**, *Teatrul și dublul său*, Echinox, Cluj Napoca, 1997
- Avram, Gabriel**, *Regizorul Valeriu Moisescu. Ipostaze creative*, Editura Antet, București, 2009

B

- Badea, Gelu**, *Prințul minor. Radu Penciulescu – pedagogie și creație*, Editura EIKON, Cluj-Napoca, 2013
- Badea, Gelu**, *Solilocviu*, Editura EIKON, Cluj-Napoca, 2017
- Banu, George**, *Peter Brook. Spre teatrul formelor simple*, Editura UNITEXT-Polirom, București, 2005

- Banu, George**, *Repetițiile și teatrul reînnoit; secolul regiei*, trad. de Mirella Nedelcu Patureau și Paul Drumaru, Nemira Publishing House, București, 2016
- Banu, George**, *Teatrul de artă, o tradiție modernă*, Editura Nemira, București, 2010
- Banu, George**, *Ultimul sfert de secol teatral. O panoramă subiectivă*, Editura Paralela 45, Pitești, 2003
- Banu, George**, *Scena supravegheată. De la Shakespeare la Genet*, Editura UNITEXT, Editura POLIROM, București, 2007
- Banu, George**, *Teatrul memoriei*, Editura Univers, București, 1993
- Baranga, Aurel**, *Jurnal de atelier*, Editura Eminescu, București, 1978
- Barbu, Nicolae**, *Momente din istoria teatrului românesc*, Editura Eminescu, București, 1977
- Baty, Gaston**, *Viața artei teatrale*, Editura Meridiane, București, 1969
- Băleanu, Andrei, Băltărețu, Constantin**, *Cultura spectacolului teatral – De vorbă cu 12 regizori*, Editura Meridiane, București, 1976
- Bălțeanu, Cristina**, *O mască râde, o mască plânge. 50 de interviuri de secol XX cu actori, regizori și scenariști români*, Total Publishing, București, 2018
- Beligan, Radu**, *Pretexte și subtexte*, Editura Meridiane, București, 1968
- Berechet, Mihai**, *9 caiete albastre*, Editura Muzicală, București, 1983
- Berechet, Mihai**, *Alte caiete albastre*, Editura Florile Dalbe, București, 2000
- Berlogea, Ileana**, *Liviu Ciulei: regizor pe patru continente*, Fundația Culturală Casa de Presă și Editură, București, 1998
- Berlogea, Ileana, Muntean, George**, *Pagini din istoria gândirii teatrale românești*, Editura Meridiane, București, 1972
- Berlogea, Ileana**, *Istoria teatrului universal*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1982
- Berlogea, Ileana**, *Teatrul românesc în secolul XX*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2000
- Berlogea, Ileana**, *Teatrul și societatea contemporană*, Editura Meridiane, București, 1985
- Berlogea, Ileana**, *Teatrul românesc. Teatrul universal. Confluente*, Editura Junimea, Iași, 1983
- Bernard, Noel**, *Aici e Europa Liberă*, Editura Tinerama, București, 1991
- Boia, Lucian**, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 și 1950*, Editura Humanitas, București, 2011
- Boia, Lucian**, *Pentru o istorie a imaginarului*, Editura Humanitas, București, 2000

- Boia, Lucian**, *Strania istorie a comunismului românesc (și nefericitele ei consecințe)*, Editura Humanitas, București, 2016
- Brădățeanu, Virgil**, *Ion Șahighian. O personalitate de prim plan a teatrului românesc*, Editura Ararat, București, 2011
- Brădățeanu, Virgil**, *Istoria literaturii dramatice românești și a artei spectacolului*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1982
- Brădățeanu, Virgil**, *Viziune și univers în noua dramaturgie românească*, Editura Cartea Românească, București, 1977
- Brădățeanu, Virgil**, *Profiluri. Mari actori români*, Editura Meridiane, București, 1973
- Brook, Peter**, *Fără secrete. Gânduri despre actorie și teatru*, Editura Nemira, București, 2012
- Brook, Peter**, *Spațiul gol*, Editura Nemira, București, 2014
- Bumbești, Victor**, *Paul Gusty*, Editura Meridiane, București, 1964
- Burakovcki, Adam**, *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu 1965-1989. Geniul Carpaților*, Editura Polirom, București, 2011
- Buzoianu, Cătălina**, *MNEMOSINA, bunica lui Orfeu*, Fundația Culturală „Camil Petrescu”, Revista „Teatrul azi” (supliment), București, 2005
- Buzoianu, Cătălina**, *Novele teatrale*, Editura Meridiane, București, 1987

C

- Cacoveanu, Viorel**, *Teatru*, Editura CLUSIUM, Cluj-Napoca, 2001
- Carandino, Nicolae**, *Autori, piese și spectacole*, Editura Cartea Românească, București, 1973
- Carandino, Nicolae**, *Teatrul așa cum l-am văzut*, Editura Eminescu, București, 1986
- Cazaban, Ion**, *Scena românească și expresionismul*, Fundația Culturală „Camil Petrescu”, București, 2012
- Ceașu, Gheorghe**, *Lumea ca spectacol și spectacolul ca lume*, Editura Paralela 45, Pitești, 2010
- Ceuca, Justin**, *AURELIU MANEA. Eseu despre un REGIZOR*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007
- Cernat, Paul, Mitchievici, Angelo, Stanomir, Ioan**, *Explorări în comunismul românesc*, Editura POLIROM, Iași, 2008
- Chasseguet-Smirgel, Janine**, *Psihanaliza artei și a creativității*, Editura Trei, 2002

Chevalier Jean, Gheerbrant Alain, *Dicționar de simboluri*, Editura Polirom, București, 2016

Chivu, Dinu, *Rezistența prin teatru*, Editura Tracus Arte, București, 2009

Chivu, Dinu, *Teatrul la timpul prezent*, Editura Eminescu, București, 1993

Ciachir, Dan, *În lumea presei interbelice*, Editura Lumea Credinței, București, 2019

Ciulei, Liviu, *Cu gânduri și imagini*, Editura IglooProfil, București, 2009

Cocora, Ion, *Privitor ca la teatru*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, vol. I – 1975, vol. II – 1977, vol. III – 1982

Cojar, Ion, *O poetică a artei actorului*, Editura UNITEXT, București, 1996

Comărnescu, Petru, *Ion Sava*, Editura Meridiane, București, 1986

Cornea, Paul, *Ce a fost, cum a fost*, Editura Polirom și Cartea Românească, Iași, 2013

Corobca, Liliana, *Caiet de cenzor*, Editura Polirom, Iași, 2017

Corobca, Liliana, *Controlul cărții. Cenzura literaturii în regimul comunist din România*, Editura Cartea Românească, București, 2014

Corobca, Liliana, *Instituția cenzurii comuniste în România. 1949 – 1977*, vol. I, II, Editura Ratio et Revelatio, Oradea, 2014

Craig, Gordon Edward, *Despre arta teatrului*, trad. de Adina Bardaș și Vasile P. Poenaru, Editura Cheiron, București, 2011

D

Davîdova, Marina, *Sfârșitul unei epoci teatrale*, Editura Nemira, București, 2006

Deleanu, Horia, *Arta regiei teatrale*, Editura Litera, București, 1987

Deleanu, Horia, *Elogiu regizorului*, Editura Meridiane, București, 1985

Deleanu, Horia, *Elogiu scenei*, Editura Meridiane, București, 1988

Deleanu, Horia, *Regizorul și teatrul*, Editura Meridiane, București, 1968

Deleanu, Horia, *Teatru-antiteatru-teatru*, Editura Cartea Românească, București, 1972

Drăghicescu, Dumitru, *Din psihologia poporului român*, Editura Albatros, București, 1995

Durand, Gilbert, *Arte și arhetipuri*, Editura Meridiane, București, 2003

E

Efseev, Victor, *Enciclopedia sufletului rus*, Editura Paralela 45, Pitești, 2003

Everac, Paul, *Încotro merge teatrul românesc? Atitudini și polemici din viața de teatru*, colecția „Masca”, Editura Eminescu, București, 1975

F

Faifer, Florin, *Incursiuni în istoria criticii dramatice românești*, *Zodia balanței*, Editura Timpul, Iași, 2010

Fireșcu, Alexandru, Ghiorghiu, Constantin, *Istoria Teatrului Național din Craiova*, Editura Aius, Craiova, 2000

Florea, Mihai, *Scurta istorie a teatrului românesc*, Editura Meridiane, București, 1970

Florea, Mihai, *Teatrul românesc contemporan. 1944-1974*, Editura Meridiane, București, 1975

Furdui, Dumitru, *Lumea teatrului românesc*, Editura Orizonturi, București, 2018

Furdui, Dumitru, *Teatrul în comunism*, vol. I, II, Editura Fronde, Alba Iulia – Paris, 1999

G

Ghițulescu, Mircea, *Cartea cu artiști. Teatrul românesc contemporan*, Editura Redacției Publicațiilor pentru Străinătate, București, 2004

Ghițulescu, Mircea, *Mari actori pe scenă*, Editura Tracus Arte, București, 2010

Goldiș, Alex, *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului*, Editura Cartea Românească, București, 2011

Gorgeacov, N.M., *Lecțiile de regie ale lui Vahtangov*, Editura Nemira, București, 2017

Grotowski, Jerzy, *Către un teatru sărac*, Editura UNITEXT, București

Gyemant, Eugen, *Universul regizoral: Liviu Ciulei*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2017

I

Ichim, Florica, *El, vizionarul*, AURELIU MANEA, Revista „Teatrul azi” (supliment), București, 2000

Ichim, Florica, *La vorbă cu Vlad Mugur*, Editura Fundația Culturală ”Camil Petrescu”, București, 2000

Ichim, Florica, Ichim, Ada-Maria, *Radu Penciulescu și teatrul la înălțimea omului I: antologie teatrologică*, Editura Cheiron, București, 2018

Ichim, Florica, *Toca se povestește*, Fundația Culturală ”Camil Petrescu”, Revista „Teatrul azi” (supliment), București, 2016

Iosif, Mira, *Teatrul nostru cel de toate serile*, Editura Eminescu, București, 1979

Ioniță, Anca, *Teatralitatea. Esența teatrului*, Editura Pro Universitaria, Craiova, 2021

L

Lazăr, Veronica, *Hamlet: caietul ultimului spectacol semnat Vlad Mugur*, Editura Offsetcolor, Râmnicu Vâlcea, 2003

Lehmann, Hans-Thies, *Teatrul postdramatic*, trad. de Victor Scoradeț, Editura UNITEXT, București, 2009

Lungu, Dan, Gheorghică, Amalia, *Cărți, filme, muzici și alte distracții din comunism*, Editura Polirom, Iași, 2014

M

Malița, Liviu, *Ceașescu, critic literar*, Editura Vreamea, București, 2007

Malița, Liviu, *Cenzura în teatru. Documente. 1948-1989*, Editura EFES, Cluj-Napoca, 2006

Malița, Liviu, *Cenzura pe înțelesul cenzuraților*, Editura Tracus Arte, București, 2016

Malița, Liviu, *Extremele artei*, Editura Scent, Cluj-Napoca, 2010

Malița, Liviu, *Teatrul Românesc sub cenzura comunistă*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2009

Malița, Liviu, *Să nu privești înapoi. Comunism, dramaturgie, societate*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022

Malița, Liviu, *Viața teatrală în și după comunism*, Editura EFES, Cluj-Napoca, 2006

Marin, Mihaela, *Coriolanus de William Shakespeare – un spectacol de Alexandru Darie*, Editura Nemira, București, 2019

Mancaș, Mircea, *Trecut și prezent în teatrul românesc*, Editura Eminescu, București, 1979

Mandea, Nicolae, *Conceptul contemporan de teatralitate*, Biblioteca UNATC

Manea, Aureliu, *Energiile spectacolului*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983

Masoff, Ioan, *Teatrul Românesc - vol. IV*, Editura Minerva, București, 1972

Masoff, Ioan, *Teatrul Românesc - vol. V*, Editura Minerva, București, 1974

Masoff, Ioan, *Teatrul Românesc - vol. VI*, Editura Minerva, București, 1976

Masoff, Ioan, *Teatrul Românesc - vol. VII*, Editura Minerva, București, 1978

Masoff, Ioan, *Teatrul Românesc - vol. VIII*, Editura Minerva, București, 1981

Masoff, Ioan, *Teatrul românesc – privire istorică*, Editura pentru Literatură, București, 1961

Mașek, Victor Ernest, *Arta de a fi spectator*, Editura Meridiane, București, 1986

Matei, Alexandru, *O tribună captivantă*, Editura Curtea Veche, București, 2013

Măciucă, Constantin, *Viziuni și forme teatrale*, Editura Meridiane, București, 1983

Măniuțiu, Mihai, *Cercul de aur*, Editura Meridiane, București, 1985

Michelli, Mario de, *Avangarda artistică a secolului XX*, Editura Meridiane, București, 1968

Mitchell, Katie, *Profesia de regizor. Un manual de teatru*, traducere de Edith Negulici, UNATC Press, București, 2019

Mitter, Shomit, și Shevtsova, Maria, *Cincizeci de regizori-cheie ai secolului XX*, trad. de Anca Ioniță și Cristina Modreanu, Editura UNITEXT, București, 2010

Mocanu, Radu Mihai, *Literatura română și cenzura comunistă (1960-1971)*, Editura Albatros, București, 2003

Modreanu, Cristina, *Teatrul ca rezistență. Oameni de teatru în arhivele securității*, Editura Polirom, Iași, 2022

Modreanu, Cristina, *Șah la regizor*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2003

Moisescu, Valeriu, *Însemnări contradictorii*, Editura UNITEXT, București, 1999

Moisescu, Valeriu, *Persistența memoriei*, Editura Fundația Culturală "Camil Petrescu", București, 2007

Molea, Vera, *Capriciile destinului. Dialog cu regizorul Lucian Giurchescu*, Editura Eikon, 2017

Molea, Vera, *Hai, nene, la Iunion! Teatrele din grădinile de vară ale Bucureștilor de altădată*, Editura Vremea, București, 2014

Molea, Vera, *Marietta Sadova sau Artă de a trăi prin teatru*, Editura Bibliotecii metropolitane București, 2013

Molea, Vera, *Un regizor uitat. Aurel Ion Maican*, Editura Fundația Culturală „Camil Petrescu”, București, 2012

Morar, Ioan T., *Fake news în epoca de aur. Amintiri și povestiri despre cenzura comunistă*, Editura Polirom, București, 2020

Munteanu, Elisabeta, *Tinerețea actorilor*, Editura Meridiane, București, 1988

N

Nistor, Ana-Maria, *Piața Teatrului*, EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE, București, 2013

P

Papp, Doina, *Alexandru Darie. Spectacole de poveste*, Editura Nemira, București, 2019

Papp, Doina, *Clipe de teatru*, Editura Tracus Arte, București, 2015

Papp, Doina, *De la cortina de fier la teatrul fără perdea. O istorie subiectivă*, Editura UNITEXT, București, 2012

Parhon, Victor, *Cronici teatrale (1990-2000)*, Fundația Culturală „Camil Petrescu”, București, 2006

Patlanjoglu, Ludmila, *La vie en rose cu Clody Berthola*, Editura Humanitas, București, 1997

Patlanjoglu, Ludmila, *Regele scamator. Ștefan Iordache*. Editura Nemira, București, 2017

Pavis, Patrice, *Dicționar de teatru*, Editura Fides, 1012

Petcu, Marian, *Cenzura în spațiul cultural românesc*, Comunicare.ro, București, 2005

Petcu, Marian, *Puterea și cultura. O istorie a cenzurii*, Editura Polirom, Iași, 1999

Petrescu, Camil, *Comentarii și delimitări în teatru*, Editura Eminescu, București, 1983

Petrescu, Camil, *Modalitatea estetică a teatrului*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971

Petreu, Marta, *Interviuri cu...*, Editura Universal Dalsi, București, 2004

- Petreu, Marta și Vartic, Ion**, *Vlad Mugur, spectacolul morții*, Apostrof, Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2001
- Petrovici, Virgil**, *Macbeth cu măști. Caietul unui spectacol de Ion Sava*, Editura Tehnică, București, 1997
- Pintilie, Lucian**, *bricabrac*, Editura Humanitas, București, 2003
- Pop, Elisabeta**, *Istории și isterii teatrale*, Editura Nigredo, Arad, 2003
- Pop, Elisabeta**, *Teatrul din interior, teatrul din culise*, Editura Biblioteca Revistei Familia, Oradea, 2005
- Pop, Ioan-Aurel**, *Istoria României moderne*, Editura Europress, 2019
- Pop, Ioan-Aurel**, *Scurta istorie a românilor*, Editura LITERA, București, 2019
- Popa, Victor Ion**, *Mic îndreptar de teatru*, Editura Eminescu, București, 1977
- Popa, Victor Ion**, *Scieri despre teatru*, Editura Meridiane, București, 1969
- Popescu, Dumitru**, *Cronos autodevorându-se... Memorii III. Artele în mecenatul etatist*. Editura Curtea Veche, București, 2006
- Popescu, Marian**, *Andrei Șerban sau Întoarcerea acasă*, Editura UNITEXT, București, 2000
- Popescu, Marian**, *Drumul spre Ithaca: De la text la imagine scenică*, Editura Meridiane, București, 1990
- Popescu, Marian**, *Expresionismul în teatru și în arte*, Editura UNITEXT, București, 1998
- Popescu, Marian**, *Oglinda spartă*, Editura UNITEXT, București, 1997
- Popescu, Marian**, *Scenele teatrului românesc 1945-2004 – De la cenzură la libertate*, Editura UNITEXT, București, 2004
- Popescu, Marian**, *Teatrul ca literatură*, Editura Eminescu, București, 1987
- Popovici, Titus**, *Disciplina dezordinii*, Editura Mașina de scris, București, 1998
- Predescu, Dan**, *AUR ȘI AUROLAC: însemnări din teatru & lume*, Editura Theka, București, 2001
- Purcărete, Silviu**, *Images du theatre*, Editura Landsmann, 2003

R

- Robescu, Marius**, *Autori și spectacole*, Editura Eminescu, București, 1980
- Runcan, Miruna, Buricea-Mlinarcic, C.C.**, *Cinci divane ad-hoc*, Editura LiterNet, București, 2007
- Runcan, Miruna**, *Habarnam în orașul teatrului*, Editura Limes, 2010

- Runcan, Miruna**, *Modelul teatral românesc*, Editura UNITEXT, București, 2001
- Runcan, Miruna**, *Signore Misterioso. O anatomie a spectatorului*, Editura LiterNet, București, 2017
- Runcan, Miruna**, *Teatralizarea și reteatralizarea în România (1920-1960)*, Editura LiterNet, București, 2014
- Runcan, Miruna**, *Teatru în diorame: discursul criticii teatrale în comunism. Viscolul 1978-1989*, Editura Tracus Arte, București, 2021
- Runcan, Miruna**, *Teatru în diorame: discursul criticii teatrale în comunism. Amăgitoare primăvară 1965-1977*, Editura Tracus Arte, București, 2020

S

- Saiu, Octavian**, *În căutarea spațiului pierdut*, Editura Nemira, București, 2008
- Saiu, Octavian**, *Teatrul e vis*, Editura Paideia, București, 2013
- Sartori, Giovanni**, *Imbecilizarea prin televiziune și post-gândirea*, Editura Humanitas, București, 2005
- Sava, Ion**, *Măști*, Ediție îngrijită de G. Pienescu, Editura Cartea Românească, București, 1973
- Sava, Ion**, *Teatralitatea teatrului*, Editura Eminescu, București, 1981
- Săceanu, Amza**, *Fața văzută și nevăzută a teatrului*, Editura Eminescu, București, 1974
- Săceanu, Amza**, *Conexiuni teatrale*, Editura Meridiane, București, 1981
- Săceanu, Amza**, *Teatrul ca lume*, Editura Meridiane, București, 1985
- Săraru, Dinu**, *Jurnalul unui personaj controversat. Rememorări provocate de Vartan Arachelian*, Editura RAO, București, 2019
- Săraru, Dinu**, *Teatru românesc și interpreți contemporani*, Editura pentru literatură, București, 1966
- Silvestru, Valentin**, *Alexandru Giugaru*, Inspectoratul pentru Cultură al Județului Vaslui, 1991
- Silvestru, Valentin**, *Birlic: o viață trăită pe scenă*, colecția Monștri sacri, București – Casa de Presă și Editura „Rampa și Ecranul”, 1991
- Silvestru, Valentin**, *Caligrafii pe cortină: cinci glose critice*, colecția Masca, Editura Eminescu, București, 1974
- Silvestru, Valentin**, *Din fotoliul spectatorului. Însemnări teatrale dintr-o călătorie în URSS*, Editura Cartea Rusă, București, 1956
- Silvestru, Valentin**, *Jurnal de drum al unui critic teatral (1944-1984), I*, Editura Palimpsest, București, 1992

Silvestru, Valentin, *Ora 19.30. Studii critice asupra teatrului dramatic din deceniul opt al secolului douăzeci*, Editura Meridiane, București, 1983

Silvestru, Valentin, *Personajul în teatru*, Editura Meridiane, București, 1966

Silvestru, Valentin, *Prezența teatrului*, Editura Meridiane, București, 1968

Silvestru, Valentin, *Spectacole în cerneală*, Editura Meridiane, București, 1972

Silvestru, Valentin, *Teatrul Național "I. L. Caragiale" la Paris*, București, 1957

Silvestru, Valentin, *Teatrul românesc contemporan*, București, 1975

Silvestru, Valentin, *Un deceniu teatral*, Editura Eminescu, București, 1984

Soica, Romina, *Reconstituirea „Revizorului”. Lucian Pintilie în dosarele Securității*, Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2022

Stanislavski, K.S., *Munca actorului cu sine însuși*, Editura de Stat pentru literatură și artă, 1956

Stanislavski, K.S., *Creating a role*, Theatre Art Books, New York, 1961

Ș

Șelmaru, Traian, *Acte și antracte*, Editura Eminescu, București, 1978

Șelmaru, Traian, *Premiera de diseară*, Editura Eminescu, București, 1975

Șelmaru, Traian, *Scena și oamenii ei*, Editura Eminescu, București, 1980

Șelmaru, Traian, *Teatru politic. Politica teatrală*, Editura Politică, București, 1973

Șerban, Andrei, Nicolaescu, Basarab, *O bibliografie*, Editura Polirom, București, 2006

Șiulea, Ciprian, *Retori, simulacre, imposturi. Cultură și ideologii în România*, Editura Compania, București, 2003

T

Tonitza-Iordache, Mihaela, *Arta teatrului*, Editura Nemira, București, 2004

Trifu, Constanța, *Cronica dramatică și începuturile teatrului românesc*, Editura Minerva, București, 1970

Troncotă, Tiberiu, *România comunistă. Propagandă și cenzură*, Editura Tritonic, București, 2006

U

Ubersfeld, Anne, *Termenii cheie ai analizei teatrale*, Editura Institutul European, Iași, 1993

Ursache, Magda, *Noi vrem cuvânt! Sau alte feluri de cenzură*, Editura Eikon, București, 2015

V

Vartic, Ion, *Modelul și oglinda*, Editura Cartea Românească, București, 1982

Vartic, Ion, *Spectacolul interior*, Editura Dacia, Cluj, 1977

Vasilescu, Stelian, *Cred în teatru*, Editura Facla, 1975

Vasiliu, Dan, *De ce surâde Shakespeare?*, Editura Aius, 1994

Vasiliu, Emanuel-Alexandru, *Contextualitate și creativitate în opera lui Lucian Pintilie*, Editura Artes, Iași, 2021

Vasiliu, Mihai, *Istoria teatrului românesc*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995

Vianu, Tudor, *Opere – vol X*, Editura Minerva, București, 1982

Vianu, Tudor, *Problemele metaforei și alte studii de stilistică*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1957

Vianu, Tudor, *Scrieri despre teatru*, Editura Eminescu, București, 1977

Vidamski, Florin, *Drumul spre spectacol prin Metoda David Esrig. Pentru un spectacol existențial*, Editura Charmides/Editura Artes, 2015

Z

Zamfirescu, Ion, *Probleme de viață, teorie și istorie teatrală*, Editura Eminescu, București, 1974

- XXX**, *Cultura și socialismul*, Editura Științifică, București, 1971
- XXX**, *Dialogul neîntrerupt al teatrului în secolul XX – volumul II*, Editura Minerva, București, 1973
- XXX**, *Istoria Teatrului Național din Craiova*, coordonator Florea Firan, Editura Scrisul Românesc, 1978
- XXX**, *Lecția de Shakespeare/volum colectiv*, coordonator Cristiana Gavrilă, Asociația Teatrului Național „I.L. Caragiale”, București, 2015
- XXX**, *Maeștri ai teatrului românesc în doua jumătate a secolului XX. Crin Teodorescu*, Centrul de cercetări, studii și experimente teatrale „Crin Teodorescu” al UNATC „I.L. Caragiale”, București, 2000
- XXX**, *Maeștri ai teatrului românesc în doua jumătate a secolului XX. Radu Penciulescu*, Centrul de cercetări, studii și experimente teatrale „Crin Teodorescu” al UNATC „I.L. Caragiale”, București, 1999
- XXX**, *Programe analitice, note de curs, studii*, Ministerul Educației și Învățământului I.A.T.C. ”I. L. Caragiale”, coordonare Ion Toboșaru, Florian Potra, Doina Șipoș, București, 1980
- XXX**, *Sfârșitul perioadei liberale a regimului Ceaușescu: minirevoluția culturală din 1971*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2005
- XXX**, *Teatrul românesc contemporan. 1944-1974*, Editura Meridiane, București, 1975

TEZE DE DOCTORAT

- Drăgănescu, Catinca**, *Lucian Pintilie – Antimodelul ca model*, București, UNATC „I.L. Caragiale”, 2019
- Gyemant, Eugen**, *Universul regizoral: Liviu Ciulei*, București, UNATC „I.L. Caragiale”, 2017
- Moldovan, Ioana**, *Teatrul și societatea deschisă*, București, UNATC „I.L. Caragiale”
- Mureșan, Lucia**, *Rolul cuvântului în realizarea imaginii scenice*, București, UNATC „I.L. Caragiale”, 2003
- Nedelcu, Claudia**, *Teatrul și cenzura*, București, UNATC „I.L. Caragiale”, 2012

- Nistor, Ana-Maria**, *Lectura critică a exegezelor scenice în spectacologia ultimelor decenii ale secolului XX: sandale, caduceul și pălăria cu boruri largi*, București, UNATC „I.L. Caragiale”, 2006
- Patlanjoglu, Ludmila**, *Continuități și discontinuități după decembrie '89*, București, UNATC „I.L. Caragiale”, 1995
- Popescu, Elena**, *Elemente pentru o poetică modernă a teatrului realist*, București, UNATC „I.L. Caragiale”, 2005
- Zarafescu, Dan Marius**, *Teatrul între teroare și cenzură. Istoria unor valori umane mântuite prin rezistență*, București, UNATC „I.L. Caragiale”, 2010

ARTICOLE ȘI STUDII

- Cîntec, Oltița**, *Colloquium politicum*, 2010
- Cîntec, Oltița**, *Impactul pe termen lung al revenirii regizorilor români din exil: instituțional, ca estetică a spectacolului, ca poetică actoricească*
- Hațiegan, Anca**, *Teatralitate, ficțiune și comunism*, Caietele Echinoux, Vol. 7/2012
- Runcan, Miruna**, *Teatrul față cu cenzura. Motivații, mecanisme, strategii de atac și apărare*, Caietele Echinoux, vol. 4, Editura Dacia, Cluj, 2003, p. 182-192
- Silvestru, Valentin**, *Umorul popular românesc modern*, București, 1987
- Sinigaglia, Lucian**, *Liniști și neliniști în teatrul românesc postdecembrist*
Teatrul ca forță a schimbării: social, politic, estetic, personal – Congresul Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru (A.I.C.T.) București, 2003, UNATC

PERIODICE

Revista „Contemporanul”, Revista „Lumea”, Revista „Opinii și atitudini”, Revista „Flacăra”, Revista „Teatrul de mâine”, Revista „Rânduiala”, Revista „Critică”, Revista „Adevărul literar și artistic”, Revista „Floarea de foc”, Revista „Gândirea”, Revista „Lumea”, Revista „Rampa”, Revista „Vremea”, Revista „Lupta Moldovei”, Revista „Scânteia”, Revista „Evenimentul zilei”, Revista „Săptămâna”, Revista „Gazeta literară”, Revista „România literară”, Revista „Dilema Veche”, Colecția revistei „Teatrul”, Colecția revistei „Teatrul azi”

NETOGRAFIE

<https://insse.ro/cms/files/evenimente/RoCentenar/ROCentenar.pdf>, accesat la data de 12 martie 2023

<http://arhiva.formula-as.ro/2005/651/societate-37/cu-dragoste-despre-bucuresti-5707>, accesat la data de 12 octombrie 2020

<https://revistascena.ro/interviu/david-esrig-cenzura-a-dezvoltat-in-mediul-cultural-o-mentalitate-de-sclavi/>, accesat la data de 11 ianuarie 2022

<https://evz.ro/ana-blandiana-il-reabiliteaza-pe-arpagic-825884.html>, accesat la data de 16 octombrie 2020

<http://www.cnsas.ro/documente/evenimente/Paul%20Goma/Scrisoarea%20catre%20Ceausescu.pdf>, accesat la data de 20 ianuarie 2021

<https://colloquium.uvt.ro/publication/colpol1.pdf#page=61>, accesat la data de 20 ianuarie 2021

<https://www.glsa.ro/ovidiu-cornea-fostul-director-al-teatrului-clasic-ioan-slavici-povesteste-despre-cenzura-comunista/>, accesat la data de 16 februarie 2023

https://www.researchgate.net/publication/350373874_Miruna_RUNCAN_Teatrul_romanesc_in_peri_oda_comunista, accesat la data de 16 martie 2021

<http://www.scia.istoria-artei.ro/resources/2016-2017/Art%2015-Croitoru.pdf>, accesat pe data de 28 iunie 2023

<https://www.teatrulnationalcluj.ro/eveniment-371/vizionarul-aureliu-manea/>, accesat la data de 18 ianuarie 2022

<https://biblioteca-digitala.ro/?articol=37369-viena-1955--teatrul--rilie-1-an-i-1956>, accesat la data de 6 iulie 2022

<https://www.observatorcultural.ro/articol/teatrul-cladeste-lumi-posibile-i-interviu-cu-david-esrig-2/>
accesat la data de 22 august 2023

<https://yorick.ro/dominic-dembinski-in-romania-normalitatea-a-ajuns-o-victorie/>, accesat la data de 6 noiembrie 2022

<https://revistascena.ro/interviu/david-esrig-cenzura-a-dezvoltat-in-mediul-cultural-o-mentalitate-de-sclavi/>, accesat la data de 11 ianuarie 2022

<https://epochtimes-romania.com/news/nae-caranfil-despre-anii-80-ne-balaceam-intr-o-minciuna-generalizata-adevarul-era-singura-valoare-spre-care-puteam-tinde---254018>, accesat la data de 08 ianuarie 2022

<https://agenda.liternet.ro/articol/13975/Simona-Chitan-David-Esrig/Nu-sint-abilitat-sa-fac-revolutii-morale.html>, accesat la data de 16 ianuarie 2022

<https://revistascena.ro/interviu/david-esrig-cenzura-a-dezvoltat-in-mediul-cultural-o-mentalitate-de-sclavi/>, accesat la data de 16 ianuarie 2022

<https://revistascena.ro/interviu/fiecare-generatie-isi-gaseste-motivatia-ei-si-locul-pe-care-trebuie-sa-l-innobileze-si-sa-l-acopere-cu-adevar/>, accesat la data de 18 ianuarie 2022

<https://revistascena.ro/interviu/fiecare-generatie-isi-gaseste-motivatia-ei-si-locul-pe-care-trebuie-sa-l-innobileze-si-sa-l-acopere-cu-adevar/>, accesat la data de 18 ianuarie 2022

<https://revistacultura.ro/nou/insula-pinguinilor/>, accesat la data de 08 septembrie 2022

<https://jurnalul.ro/scinteia/special/ceausescu-un-agamita-dandanache-seducator-la-teatrul-mic-519471.html>, accesat la data de 08 septembrie 2022

<https://www.dmtr.ro/categorie-artisti/d/>, accesat la data de 16 martie 2022

<https://atelier.liternet.ro/articol/19946/Dan-Lupu-Claudia-Nedelcu-Duca-Dominic-Dembinski-Mihai-Stanescu/In-apararea-dreptului-la-libertate-iubire-si-adevar-Apostol-Bologa.html>, accesat la data de 3 iulie 2023

<https://yorick.ro/dominic-dembinski-in-romania-normalitatea-a-ajuns-o-victorie/>, accesat la data de 3 iulie 2023

<https://www.cotidianul.ro/octavian-saiu-ma-fascineaza-si-nebunia-teatrului-si-nebunia-lumii/>, accesat la data de 15 iunie 2022

<https://dilemaveche.ro/sectiune/tema-saptamanii/in-sistemul-vocational-nu-poti-lucra-cu-cohorte-591815.html>, accesat la data de 10 septembrie 2023

<https://biblioteca-digitala.ro/?articol=63760-david-esrig-totul-mi-e-familiar-totul-e-de-redescoperit>, accesat la data de 10 septembrie 2023

<https://biblioteca-digitala.ro/?volum=1735-teatrul-azi--9-10-1990>, accesat la data de 11 septembrie 2023

<https://www.fanitardini.ro/stiri-evenimente/ramas-bun-alexandru-ducu-darie/>, accesat la data de 14 septembrie 2023

https://www.dmtr.ro/wp-content/uploads/2022/07/Visul_unei_nopti@Teatrul_Comedie.pdf, accesat la data de 12 septembrie 2023

https://www.dmtr.ro/wp-content/uploads/2022/06/3_Contemporanul_1988.pdf, accesat la 25 septembrie 2023

<https://www.urban.ro/alexandru-darie-povestea-unui-regizor-nonconformist-care-si-a-promis-ca-nu-o-sa-se-plectiseasca-in-viata/>, accesat la data de 25 septembrie 2023

<https://e-theatrum.com/regizorul-mircea-cornisteanu-de-la-strung-la-marile-scene-ale-teatrului/>, accesat la data de 6 iulie 2023

<https://jurnalul.ro/scinteia/special/o-scrisoare-pierduta-deranja-pentru-ca-situatia-era-mai-tensionata-318558.html>, accesat la data de 6 iulie 2023

<https://biblioteca-digitala.ro/?articol=63366-sorin-robert-leoveanu-domnul-vlad-mugur-mi-a-spus--scena--iembrie-11-2000>, accesat la data de 28 iunie 2023

<https://www.dmtr.ro/wp-content/uploads/2022/08/Sebastian-Vlad-Popa-%E2%80%9EPersecutarea-lui-Marat-%C3%AEn-regia-Marchizului-de-Sade%E2%80%9D-Rom%C3%A2nia-literar%C4%83-10-decembrie-1991-p-16..pdf>, accesat la data de 20 octombrie 2023

<https://www.observatorcultural.ro/articol/gindesc-inovatia-teatrala-ca-pe-ceva-discret-interviu-cu-victor-ioan-frunza/>, accesat la data de 20 octombrie 2023

<https://yorick.ro/victor-ioan-frunza-muzica-pentru-scena-e-aproape-un-partener-de-joc/>, accesat la data de 20 octombrie 2023

<https://yorick.ro/furtuna-sau-totul-e-posibil/>, accesat la data de 20 octombrie 2023

<https://dilemaveche.ro/sectiune/editoriale-si-opinii/situatiunea/rezistenta-prin-cultura-608309.html>, accesat la data de 16 februarie 2023